

نظریه منش و میدان

اندیشه‌های پیر بوردیو (۱۹۳۰-۲۰۰۲)

PIERRE BOURDIEU

زندگی‌نامه

- ▶ بورديو در دينگيون در سال ۱۹۳۰ متولد شد، جايي كه پدر بزرگش صاحب نسق و پدرش پستچی بود.
- ▶ در پاریس و در اکول نرمال فلسفه خواند و پس از اخذ مدرک یکسال به عنوان معلم کار کرد. در جریان جنگ استقلال الجزایر در سال های ۱۹۵۸-۱۹۶۲ و زمانی كه در ارتش فرانسه خدمت می کرد ، تحقیق انسانشناختی انجام داد كه مبنای شهرت جامعه شناختی او شد.
- ▶ بورديو در سال ۱۹۶۸ به مركز جامعه شناسی اروپا كه آرون بنیان نهاده بود رفت، جايي كه تا زمان مرگش ریاست آن را بر عهده داشت. در سال ۱۹۷۵ مجله بین رشته ای را پایه گذاشت كه از طریق آن، تلاش می كرد تا احكام کلی پذیرفته شده در آثار جامعه شناختی را در ضمن پای بندی به دقت علمی جامعه شناسی، تغییر دهد.

آثار

- ▶ نظریه کنش، دلایل عملی و انتخاب عقلانی
- ▶ علم و تأمل‌پذیری
- ▶ درباره تلویزیون و سلطه ژرنالیسم
- ▶ تمایز
- ▶ انسان آکادمیک
- ▶ پرسش‌های جامعه‌شناسی
- ▶ ساختارهای اجتماعی اقتصاد
- ▶ فلاکت آدم‌ها
- ▶ زبان و قدرت نمادین و ....

نظریات

- ▶ بورديو معتقد است آن چه فرد به عنوان انتخاب شخصی می پندارد، در عمل چیزی جز نتیجه‌ی درونی سازی قواعدی که گروه تعلقش به او تحمیل کرده است، نیست.
- ▶ وی این ساز و کار درونی سازی را «منش» (عادت واره) می نامد. «منش در اندیشه ی بورديو به این معنی است که ذائقه ی مصرف کننده- مانند مصرف موسیقی، نمایش های تلویزیونی و...- صرفاً یک انتخاب شخصی نیست، بلکه ترجیحاً براساس موقعیت اجتماعی ساخته می شود و شکل می گیرد».
- ▶ بنابراین هر یک از منش های افراد، همزمان هم تولید می شود و هم بازتولید می کند.
- ▶ همانند نظریه ی ساخت یابی گیدنز، نظریه ی منش بورديو در صدد فهم انطباق بین ساختارهای اجتماعی (مانند قدرت نهادی) و عاملیت فردی است.
- ▶ بورديو به «سرمایه» جهت فرهنگی می دهد و آن را به حوزه آموزش و فرهنگ نیز می کشاند

تعاریف و مفاهیم

▶ **منش (عادت واره):** به آمادگی‌هایی اشاره دارد که عامل انسانی طی فرآیندهایی یادگیری و جامعه‌پذیری در طول زندگی کسب می‌کند. این آمادگی به فرد توانایی واکنش به موقعیت‌های اجتماعی را با شیوه‌های معینی می‌دهد. عادت واره مشخص می‌کند چگونه ما سرگذشت خود را با خود به دوش می‌کشیم.

▶ **میدان:** میدان نظریهٔ بوردیو دربارهٔ عینیت موقعیت اجتماعی است. جامعه به عنوان سلسله‌مراتبی ساخت‌مند از «میدان‌های» نسبتاً خود مختار در نظر گرفته می‌شود. مانند میدان‌های سیاسی، ادبیات اقتصادی و آموزش. هر «میدان» بر حسب روابط فرهنگی و سیاسی که بین جایگاه‌های اشغال شدهٔ درون آن توسط کنش‌گرایی دارد، مشخص می‌شود. به طور کلی، یک میدان نوعی قلمرو زندگی اجتماعی است که دارای قواعد سازماندهی خاص خود است، مجموعه‌ای از موقعیت‌ها را فراهم می‌کند و حامی کنش‌های مرتبط با آن موقعیت‌هاست

تعاریف و مفاهیم (ادامه)

▶ **سرمایه:** سرمایه در نظر بورديو به هر نوع قابليت، مهارت و توانايي اطلاق مي شود که فرد مي تواند در جامعه به صورت انتسابي يا اکتسابي به آن دست يابد و از آن در روابطش با ساير افراد و گروه ها براي پيشبرد موقعيت خود بهره برد. سرمايه مي تواند اقتصادي (ثروت) ، اجتماعي (مجموعه روابط و پيوند هاي قابل استفاده) ، فرهنگي (تحصيلات، دانش و فرهنگ کسب شده) و يا حتي نمادين (پرستيژ و کاريزما) باشد. سرمايه ها در مجموع يک سرمايه کل را براي هر فرد يا هر گروه اجتماعي مي سازند که موقعيت آنها را در جامعه شخص مي کنند.

▶ **تمایز:** مفهوم تمایز به معنی مجموعه تفاوت‌هایی است که رفتارها و سبک‌های زندگی افراد جامعه به دلیل موقعیت‌های متفاوتشان از لحاظ سرمایه و قرار گرفتنشان در میدان‌های اجتماعي گوناگون میان آنها ظاهر مي شود. به باور بورديو همه آنچه سلیقه فرهنگی، انتخاب‌های هنري و .... نامیده مي شود و ممکن است کاملا ”طبيعي“ و ناشی از قریحه‌های ذاتی افراد شمرده شود، رابطه مستقیم و قابل اثباتی با وضعیت و موقعیت اجتماعي آنها دارد.

تعاریف و مفاهیم (ادامه)

▶ **خشونت نمادین:** خشونت یا قدرت نمادین یک پتانسیل و امکان اعمال قدرت یا خشونت است که سبب می‌شود افراد به شدت رفتارهای خود را کنترل کرده و خود را با منشاء بروز آن خشونت هماهنگ کنند.

مصرف رسانه‌ای (ادامه)

- ▶ هر میدان تولید فرهنگی، خُلق و خواهی معین یعنی منش‌های شبیه به هم را پدید می‌آورد. تولیدکنندگان، این خُلق و خواهی را می‌پذیرند [و درونی می‌سازند] تا به طور مؤثر، آن چه را که تولید و نهایتاً مصرف می‌شود، شکل بدهند و بسازند.
- ▶ اگرچه هم میدان و هم منش از نظر بوردیو مهم‌اند، [اما] رابطه‌ی دیالکتیکی آن‌ها بیشترین اهمیت و معنا را دارد؛ میدان و منش متقابلاً یکدیگر را تعریف می‌کنند. بر اثر رابطه‌ی دیالکتیکی میان منش و میدان، کنش‌ها به ویژه کنش‌های فرهنگی پایه ریزی می‌شوند.
- ▶ بوردیو تلویزیون را ابزار اصلی سیاستمداران برای ارتقاء موقعیت‌شان در مبارزه با احزاب و گروه‌های مخالف می‌داند. بوردیو استدلال می‌کند که مصرف کنندگان تلویزیون ناچار به مشاهده و پذیرش روایت مسلط و عقاید سیاسی اصلی و رایج درباره جهان به عنوان برون دادِ میدان‌های تولید فرهنگی هستند.

مصرف رسانه‌ای

- ▶ بورديو، انگیزه‌ی مصرفِ محصولات فرهنگی [و رسانه‌ای] را میل ما به ابراز سلیقه و حُسن انتخاب می‌داند که از نیازمان به جای گرفتن در سلسله مراتب اجتماعی سرچشمه می‌گیرد.
- ▶ مخاطبان به شیوه‌هایی متناسب با وضعیت طبقاتی شان و چپستی نوع سرمایه‌ی فرهنگی‌ای که اندوخته اند یا سودای تحصیل آن را در سر می‌پرورانند، متن‌هایی را انتخاب و مصرف می‌کنند.
- ▶ او، سلطه‌ی طبقاتی از طریق تحمیل فرهنگی را نوعی خشونت نمادین می‌خواند.
- ▶ میدان قلمروی است که در آن اقدامات، تلاش‌ها و مبارزات برای تولید فرهنگی صورت می‌گیرد. برای مثال می‌توان به میدان‌های ادبی، میدان‌های آموزشی و میدان‌های رسانه‌ای اشاره کرد.

بودریو و جهانی شدن

▶ دیدگاه بودریو نسبت به فرایند جهانی شدن دیدگاهی بسیار انتقادی و به شکلی رادیکال ضد آن بود:

1. جهانی شدن از نظر بودریو به ویژه در خطر یکسان کنندگی آن و تهدید فرهنگ های کوچک به وسیله فرهنگ های بزرگ و به ویژه فرهنگ مصرف گرای آمریکایی تعریف می شود.
2. بودریو بر آن است که تنها راه مقابله با جهانی شدن فرایند های مقاومت فرهنگی است که از خلال خلاقیت و تولید فرهنگی و خروج جامعه از چرخه های انفعال و گسترش جنبش های مطالباتی و در نهایت از طریق خروج از دموکراسی ها (یا شبه دموکراسی های نمایندگی) برای وارد شدن به دموکراسی های مشارکتی قابل انجام است.